

וכן סן-סימון, וסימניה — האמונה בקומוניזם מלא, בחברות אוטופיות שיתופיות המושתתות על שיטה ראייונית של חלוקת עבוד דה. אדם סמית, אבי הכלכלה הקלאסית, השפיע מאוד על ראשית המחשבה הסוציאליסטית, בעיקר בנתחו את הנושא העיקרי של הכלכלה הקלאסית — חלוקת העבודה. הגישה היא פרימיטיבית ללא ניתוח סוציו-לוגי וכלכלי ראוי לשמו. האמונה היא בשוויון סוציאלי מוחלט (גודוין ופיין) ובריבוד פונקציונאלי של החברה.

התקופה השנייה בהתפתחות המחשבה הסוציאליסטית היא הפוריה ביותר, תקופת האינטרנאציונלים הקומוניסטיים (ראשיתו של הסוציאליזם נקראה בפי הסוציאליסטים "קומוניזם", ואין לערוב זאת עם התנועה שקמה ברוסיה אחרי מהפכת אוקטובר).

מארקס הוא הראשון שנתן לסוציאליזם צביון אפיסטימולוגי ושיצר תנועה סוציאליסטית בינלאומית שנודעה לה השפעה מכרעת על מהלך ההיסטוריה של מאת השנים האחרונות. מארקס, הנביא, התיאורטיקן, המנהיג, ההיסטוריון ואבי תנועת הפועלים הבינלאומית, הפך את הסוציאליזם לגולת הכותרת של ה"פרוגרס" מאז מהפכת 1848 וה"מאניפסט הקומוניסטי". בגולת הכותרת של יצירתו, "הקאפיטל", הפלא מארקס לנתח מבחינה כלכלית וסוציולוגית את התפתחות הקאפיטליזם המודרני וקבע "חוקי-ברזל", שאחדים מהם לא התמוטטו עד ימינו (חוק מעגלי-הכלכלה, לדוגמה). המסקנה הנובעת מה"קאפיטל" היא שחוקי-הברזל הללו תובעים, כמובן, שינוי ראדיקלי ומהפכני בקאפיטליזם, ויש למגררו למען שחרר את הפועל והשכיר מעול הדיכוי של השיטה הנצלנית.

למעשה, הרי מארקס, ולא שום איש זולתו בתנועה הסוציאליסטית ובמחשבה הסוציאליסטית, הוא שנתן דרך וכיוון לסוציאליזם. לולא מארקס והמארקסיזם ספק אם היה הסוציאליזם נעשה אי פעם תנועה אדירה ומצליחה.

מארקס ניתח ופירש כל שטח בחיי החברה, המדינה והמדעים של זמנו בדרך המחשבה הפילוסופית הסוציאליסטית, הוא העניק

אין הוא מכחיש "את יצירו הפיליפיים צמאי" הדמים של סטאלין" (ע' 161); להיפך, "כל פשע היה בגדר יכלתו של סטאלין, שפן לא היה פשע שלא עשה. יהיו אשר יהיו קניי-המידה שבהם נמדד את שיעור-קומתו, מכל-מקום יאתה לו התפארת של גדול הפושע עם שבהיסטוריה — ונקווה שתהי זו תפארתו לעולם" (ע' 161).

דז'ילאס רואה את סוד ההצלחה של שלטונו הממושך של סטאלין באותם רעיונות, דפוסים ושיטות, שבכוחם פעל... (ר' ע' 162). שוב חוזר דז'ילאס לתיזה שלו מן "המעמד החדש": "הביורוקרטיה הפוליטית השלטת של המפלגה מצאה צורך באדם כזה דווקא — אדם החלטי שאינו יודע רתיעה ומעשי עד-להפליג בקנאותו. עקשנית וציינית הלכה אחריו המפלגה השלטת — והוא באמת הוליך אותה מנצחון אל נצחון, עד שהעבירו השלטון על דעתו והחל גם לחטוא נגדה" (ע' 162).

אמר כבר גדול ההיסטוריונים של הליברליזם, הלורד אקטון: "שלטון מוחלט משחית בהחלט".

אנתולוגיה סוציאליסטית

התנועה הסוציאליסטית יש לה היסטוריה ארוכה.

יש המתחילים במשה בן-ערם ובמרד גגד פרעה. יש הרואים את ראשית הסוציאליזם בראשיתה של הנצרות. מקובל כיום שניצני הסוציאליזם המודרני החלו ב-1789, בעת המהפכה הצרפתית. ג. ד. ה. קול פותח את ההיסטוריה של המחשבה הסוציאליסטית בפרק "המהפכה הצרפתית הגדולה", ומאז ניתן לחלק את התפתחותו הרעיונית והארגונית של הסוציאליזם לארבע תקופות.

התקופה הראשונה, האוטופיסטית, אישיה הרי הם תומאס מור, קמפאנילה, פורייה, גודוין

* מילובאן דז'ילאס: שיחות עם סטאלין; תירגם: אהרן אמיר; הוצאת "עם הספר", 1962; עמ' 176.

העולם השניה — הם שנעצו את המסמרות האחרונים בארון-המתים של אותו הסוציאליזם הקלאסי. מפליאה מאד השיטה בה בחרו העורכים לחלק את האנתולוגיה לפי ארצות ושפות. אנגליה-ארה"ב דוברייה-אנגלית, דובריה, ה"לא-טינית" — צרפת, איטליה ובלגיה, הרוסית — רוסיה, והגרמנית — גרמניה ואוסטריה. חלוקה זו מעידה שזוהי אנתולוגיה לא של הסוציאליזם הקלאסי כי אם של הסוציאלי-דמוקרטיה, של הסוציאליסטים-הלאומיים. נראה גם שהאנתולוגיה מאבדת הרבה מערפה בשל החלוקה השרירותית הזאת לפי ארצות. הקשר בין באואר האוסטרי למארטוב הרוסי, למשל, אמיץ יותר מזה שבין באואר ומארקס. הגרמנים, או בין מארטוב ולנין, הרוסים. פ'ורייה וצ'ארלס הול יש להם יותר מן המשותף מאשר פ'ורייה וסורל או מאשר וב להול.

הקורא, שלדעת העורכים הוא חייב "לבחון ולבדוק" מחדש את "נצח הסוציאליזם שאינו משקר" (מבוא, ע' ז), היה מסוגל ללמוד הרבה יותר אילו חולקה אנתולוגיה זו לפחות כדרך שחילק ג'. ד. ה. קול את חיבורו-הוא על תולדות המחשבה הסוציאליסטית. יש כאן, כמדומה, טעות חמורה בעריכה, אם זוהי אנתולוגיה של הסוציאליזם הקלאסי, היה על העורכים להרחיב את החלקים הדנים במקורות התקופה שבין האינטרנציונל הסוציאליסטי השני והשלישי (הקומוניסטי), וצ'ריך היה להרחיב בתקופת ז'ורס, סורל ומלחמת-העולם הראשונה. אך שוב, בגלל החלוקה השרירותית של העורכים, מקפחים הרבה וכוחים היסטוריים את חיותם. כלום יידע אפילו קורא משכיל, מתוך אנתולוגיה זו, על הוויכוח בין מארקס ובאקונין באינטרנציונל הראשון? בין לנין ולוקסמבורג בקונגרס-צימרנאלד? בין מארקס ופרודון, על "עניותה של הפילוסופיה"?...

מתעוררת גם שורה של תמיהות קטנות יותר. אנתולוגיה של המחשבה הסוציאליסטית בשנים 1899-1789, המשתרעת על 840 עמוד, מדוע מוקדשים בה למארקס ואנגלס 80 עמוד בלבד? איך ניתן מקום כה מועט

לתנועה מעמד של מלכת המדעים החברתיים.

התקופה האחרונה בהתפתחות התנועה הסוציאליסטית הקלאסית תיקרא, בצדק, תקופה פוסט-מארקסיסטית. הוגי-ידעות קאוטסקי, ברנשטיין והרכיוניסטים, משפחת אדלר, אוטו באואר, רוזה לוקסמבורג וקרל ליב-קנכט, ניסו "לתקן" את מארקס ברוח התקופה, ומעל לכל ברוח הלאום בו פעלו. זוהי התקופה הנאציונליסטית של המארקס-סיום. הרוח הראדיקלית של מארקס והדטרמיניזם של המהפכה פינו מקום לפלמנטריות המתון נוסח ברנשטיין ולסוציאלי-דמוקרטים — למעשה: סוציאלי-נאציונליסטים (בלי כל קשר לתנועה ההיטלרית) — מאסכולת באואר ובית-אדלר.

עוד פלג חשוב בסוציאליזם המהפכני הוא זה של האנרכיסטים מאסכולת באקונין, קרופוטקין וז'ורז' סורל. סורל קיבל את מסקנות הניתוח הכלכלי של "הקאפיטל"; גם הוא כמארקס אינו רואה פתרון אלא בדרך המהפכה, אך נושא המהפכה אצלו אינו הפרוליטריון, כניתוחו של מארקס, אלא האיגודים המקצועיים, מכאן גם צמחה התנועה הסנידקליסטית, שהיתה רבת-השפעה בארצות הלאטיניות — ספרד, צרפת ואיטליה.

האנתולוגיה שלפנינו מתימרת להקיף את התקופה שבין 1789 ל-1939. למעשה היא מקיפה את המחשבה הסוציאליסטית עד 1914, כי התקופה הסוציאליסטית-הקלאסית — ואנתולוגיה זו, טוענים העורכים, היא אוצר המחשבה הסוציאליסטית הקלאסית — נסתיימה עם פרוץ מלחמת-העולם הראשונה. מאז ירשו הקומוניזם, הנאציוניזם והסוציאליזם של מדינות-הסעד את מקומו של הסוציאליזם ה"קלאסי". התעוררות העמים המודרניים, המלחמה בקולוניאליזם, שלטון הלייבור בבריטניה לאחר מלחמת-

* אנתולוגיה של המחשבה הסוציאליסטית, בעריכת שלום וורם ודוד ליבשיץ; רוב התרגומים: אריה בר; עם עובד, 1962; 843 עמ'.

במחנת

זהו הכרך המסיים סדרה זו של כתבי מפקדו של הארגון הצבאי-הלאומי, חבר-הכנסת מנחם בגין. סיבת עמידתו של בגין בראש האופור-זיציה מאז קמה והעובדה שסיעתו לא שותפה כלל היום הזה, והעובדה שהכרעות בשיבה בממשלת-קואליציה ישראלית — אלו ניתנות להילמד יפה גם מן החומר העשיר המובא כאן.

הכרך מחולק לשלושה שערים, בסדר כרוי-גולוגי: א) ספטמבר-נובמבר 1947 (מכינוס מושב האו"ם הרגיל — ועד לאחר קבלת ההחלטה על חלוקת הארץ); ב) נובמבר 1947 — מרס 1948 (מתחילת ההתקפה הערבית ועד לחתימת ההסכם המיבצעי בין אצ"ל וה"הגנה"); ג) מאז חתימת ההסכם כנ"ל ועד הקמת המדינה.

אנוסים על-פי הדיבור חותמים ראשי אצ"ל על ההסכם המיבצעי עם ה"הגנה". עצם ההכרח להתפשר עם יריביהם החותרים לקראת החלוקה עומד בסתירה עמוקה לח"לום על "שתי גדות הירדן", המלחמה על ההגמוניה מבית, שלבשה לעתים אופי של רדיפות אכזריות עד כדי הסגרת "פורשים" לידי הבריטים, משתווה לה מימד של אקטור-אליות ודחיפות עם אישור החלטת-החלוקה באו"ם. ההסכם ה"מיבצעי" עם אצ"ל מקנה ליריביו ריבונות ללא-עוררים במישור הפור-ליטי. הם אינם מסתפקים בזה ומעשי-האלי-מות נגד ה"ארגון" נמשכים בצורת חטיפות ועינויים, המסתיימים, למשל, במותו של ידידיה סגל איש חיפה. החלטתה של הסוכ-נות, בראשותו של מר בן-גוריון, לשרש את ה"פורשים" ולא להתיר להם מעמד כלשהו, היא החלטה נחושה שלא תשוב מפני כל. וכך מתקבלת התמונה שאין לה מקבילות הרבה בתולדות האומות: כבוד אנשי אצ"ל עולים על גרדומים ודמם ניגר ברחובות, יריביהם מבית מבצרים את מעמדם השלטוני שלהם.

המאבק על השלטון הפנימי מתנהל כולו באופן חריצדי, ואצ"ל, לפי תיאורו של מ. בגין, אינו נוטל בו שום חלק. כל משאלתו של ה"ארגון" בימים גורליים אלה

לגאון המחשבה הסוציאליסטית, שהוא משכמו ומעלה מכל ההוגים בקובץ זה?

אמנם מבהירים לנו העורכים שובץ זה אינו כולל את המחשבה הקומוניסטית, אך אם בחרו בלנין מדוע לא בחרו בפולמוסו עם הסוציאליסטים — ספריו "שני צעדים אחורה — צעד אחד קדימה" ו"ק. קאוטסקי והרנגאדים הסוציאלי-דמוקרטים". שוב, מסתבר לך, מצטמצמת האנתולוגיה בארצות מרכז אירופה ודרומה.

חסרים גם הרבה מקורות חשובים מאנגליה ומארה"ב, האם תום פיין, למשל, אינו הוגה חשוב מתומאס ספנס המצוטט? רוברט הארטוול וגיימס ווטסון, הצ'ארטיסטים, חס-רים, וכלום מוריס הילקוויט וסידני הילמן אין להם מקום באוצר המחשבה הסוציא-ליסטית? ומה בדבר יוג'ין דבס?

ואפילו באירופה התיכונה — ליכן אוגוסט בבל, פורבראך, ק. ליבקנט — שוודאי חשובים הם יותר מאדוארד דויד המצוטט. ורודברטוס, שהשפיע מאד על מארקס, מדוע געדר מקומו? וברוסיה כלום אין בלינסקי חשוב יותר מוויקטור צ'רנוב? והיכן נטמן צ'רנישבסקי?

ואם ביקשו העורכים (מבוא, ע' ו') "לחשוף פה את מרבית הרבדים הרעיוניים החשובים... למן ניצניה, האוטופיסטיים ועד לענפיה החדשים", מי מיצג באנתולוגיה זו את "הענפים החדשים"? — אף לא אחד!

בין 1914 ו-1939 התחדש הרבה במשנת הסוציאליזם ובעולמו. אבל מחשבתה של תקופה כה קריטית בין שתי המלחמות, שכה השפיעה על הסוציאליזם, אין זכר לה באנתולוגיה זו.

כדאי אולי לערוך אנתולוגיה נוספת בתחום זה עצמו — מאז 1939 — ואולי אפילו מ-1914! יש לתקן את הגישה מיסודה, יש לבחור בשיטת ההשוואה לפי מודד אחד: ההיסטוריה, למשל, או מגמה מחשבתית מסוימת. גישה שרירותית לאיסוף חומר נמצאת פוגעת במטרה שהציבה לה האנ-תולוגיה.